

Utrudnienia i konflikty na szlakach turystycznych – ich uwarunkowania i znaczenie w kształtowaniu infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej

Piotr Waldykowski, Agata Cieszewska, Renata Giedych, Joanna Adamczyk

Abstrakt. Planowanie infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej jest procesem wieloetapowym. Jednym z podstawowych jest etap diagnozy, który charakteryzuje konflikty i utrudnienia przy dominujących elementach infrastruktury – szlakach turystycznych. Do głównych konfliktów zaliczono przecięcie szlaków z drogami publicznymi oraz współużytkowanie szlaków w obszarach intensywnie wykorzystywanych rekreacyjnie. Za utrudnienia przyjęto rodzaj nawierzchni nie sprzyjający turystyce i niedostateczne oznakowanie szlaków. Identyfikacja tych aspektów służyła przygotowaniu rekomendacji poprawiających bezpieczeństwo i komfort użytkownika turystycznego w ramach istniejącej oraz planowanej infrastruktury. W artykule przedstawiono metodykę oraz wyniki analiz zidentyfikowanych utrudnień i konfliktów opracowanych na potrzeby projektu rozwoju infrastruktury turystycznej w Leśnym Kompleksie Promocyjnym Lasy Warszawskie.

Słowa kluczowe: infrastruktura turystyczna, rekreacja leśna

Abstract. Obstacles and conflicts along hiking trails – their causes and significance in the development of tourism and recreation infrastructure. Planning for tourism and recreation infrastructure is a multistep process. One of the primary diagnosis is a stage which is characterized by conflicts and difficulties along the dominant elements of the infrastructure - the hiking trails. The main conflict included the intersections of highways and sharing trails in areas heavily used by recreation. Obstacles are related to inconvenient surface and poor marking of trails. Identification of these aspects brings recommendations that improve the safety and comfort of tourists within the existing and planned infrastructure. This paper presents the method and results of the analyzes of identified obstacles and conflicts developed for the project for the tourism infrastructure development in the Forest Promotional Complex in Warsaw.

Key words: tourist infrastructure, forest recreation

Wstęp

Infrastruktura turystyczna w Polsce swoim rodowodem sięga przełomu lat 50tych i 60tych XX wieku. Sieć szlaków należy w Polsce do jednej z najlepiej rozwiniętych w Europie. Obecnie na terenie Polski przebiega wg GUS (stan z 2010 r.) 44692 km szlaków turystycznych, (w tym na terenie LGP Lasy Państwowe 22728 km) 12863 km szlaków rowerowych oraz 2958 km konnych. Dawniej realizacją tras i ich utrzymaniem zajmowało się wyłącznie Polskie

Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, dzisiaj uczestniczą w tym gminy, urzędy marszałkowskie województw, niezależne organizacje pozarządowe, nadleśnictwa zarządzające lasami należącymi do Skarbu Państwa oraz dyrekcje parków narodowych i parków krajobrazowych (Cieszewska 2009). Współcześnie zmieniły się oczekiwania i potrzeby ludzi korzystających z oferty turystyczno-rekreacyjnej. Przed przystąpieniem do kształtowania infrastruktury, ważnym etapem jest diagnoza jej stanu.

Problematykę diagnozy infrastruktury turystycznej w lasach podjęto w projekcie badawczym realizowanym w latach 2010-2011 na zlecenie Ministerstwa Środowiska i Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Warszawie pt: „Koncepcja rozwoju infrastruktury turystycznej na obszarze Leśnego Kompleksu Promocyjnego Lasy Warszawskie” (Cieszewska et al. 2011a). Fragment projektu dotyczący metody diagnozy infrastruktury turystycznej przedstawia niniejszy artykuł.

Utrudnienia występujące w obrębie istniejącej infrastruktury turystyczno – rekreacyjnej są zagadnieniem bardzo szerokim i obejmują tak cechy podłoża, przebieg tras turystycznych jak i ich wyposażenie (Marion 1994, Liddle 1997, Marion, Leung 1999, Farrell, Marion in.2001/2002, 2002, Törn et al. 2009, Bell 2010, Newson et al. 2013).

W przedstawionym projekcie za utrudnienia uznawano czynniki pogarszające techniczny komfort poruszania się wzdłuż szlaków turystycznych (niedostateczne oznakowanie i wyposażenie szlaków, rodzaj nawierzchni, hałas komunikacyjny). Za konflikty przyjęto sytuacje stanowiące zagrożenie i znaczną uciążliwość, jak na przykład przecięcie lub przebieg szlaku wzdłuż dróg publicznych i linii kolejowych o dużym natężeniu ruchu, ponadto współużytkowanie szlaków w terenach intensywnie wykorzystywanych rekreacyjnie, na przykład szlak konny i szlak rowerowy bądź szlak pieszy a równocześnie szlak konny i rowerowy (Moor 1994). Za konfliktowe uznawano także sytuacje sporadycznie występujące na szlakach turystycznych, jak: zakaz wjazdu, przejścia przez tereny prywatne, grodzenie przebiegu szlaku i przerwanie jego ciągłości. Osobnym rodzajem konfliktów jest położenie obiektów w strefie oddziaływania gatunków roślin uznawanych za silnie alergizujące (Cieszewska et al. 2011a,b).

Charakterystyka terenu opracowania

Obszar opracowania (ryc. 1) – LKP Lasy Warszawskie jest położony w obrębie 4 nadleśnictw (Celestynów, Chojnów, Drewnica, Jabłonna), które powiązane są istniejącą sieć szlaków turystycznych z Lasami Miejskimi Warszawy oraz Kampinoskim Parkiem Narodowym (formalnie wyłączonym z LKP). Specyfiką tego LKP jest położenie w Obszarze Metropolitalnym Warszawy, co przyczynia się do jego intensywnego wykorzystania rekreacyjnego zwłaszcza w okresie weekendów.

Materialy i metody

Podstawą do sporządzenia diagnozy stanu infrastruktury turystycznej jest jej inwentaryzacja (łącznie 1000 km szlaków turystycznych). Specyfika środowiska LKP Lasy Warszawskie wskazuje na dominację turystyki krajoznawczej, stąd spośród elementów infrastruktury turystycznej inwentaryzowano szlaki: piesze (38 – dł. 690 km), rowerowe (16 – dł. 220 km), konne (36 km) i edukacyjne (14 – dł. 80 km) a także miejsca wypoczynkowe, polany piknikowe (12) i parkingi (6).

Ryc. 1. Obszar opracowania
Fig. 1 Study area

Inwentaryzację terenową poprzedziła analiza materiałów kartograficznych oraz stron internetowych. Analizami objęto mapy topograficzne i turystyczne województwa mazowieckiego, a także portale turystyczne. W ten sposób zebrano informacje na temat przebiegu szlaków oraz oferty turystycznej dla obszaru LKP Lasy Warszawskie.

Prace terenowe prowadzono przy wykorzystaniu raptularzy w których zbierano dane dotyczące konfliktów, utrudnień a także udogodnień występujących na szlakach. Pozyskane dane dotyczące cech infrastruktury turystycznej zapisano w postaci bazy danych GIS, stanowiący podstawę do przeprowadzenia dalszych analiz. Szczegółowo metodę inwentaryzacji przedstawiono w literaturze (Cieszewska et al. 2013), obecnie zdecydowano się skupić na interpretacji wyników diagnozy.

Konflikty określono wstępnie na podstawie analizy map a następnie weryfikowano je terenowo. Ostatecznie zdecydowano do konfliktów zaliczyć tylko te sytuacje które tworzą zagrożenie dla bezpieczeństwa odwiedzających, z tego względu inne niekorzystne okoliczności jak zaburzenie ciągłości szlaku uznano za część utrudnień.

Utrudnienia odnoszące się do komfortu przejścia/przejazdu określano względem:

- właściwości drogi lub ścieżki związane z występowaniem nawierzchni nie sprzyjającej wykorzystaniu turystycznemu: miejsca piaszczyste, występowanie kałuż, nierówności (korzenie, kocie łby), koleiny,
- czytelności oznakowania szlaku uwzględniając liczbę oznaczeń i ich przyswajalność (niektóre oznaczenia PTTK nie są powszechnie znane np. oznaczenie znaków konnych, rozpoczęcie szlaku etc.),

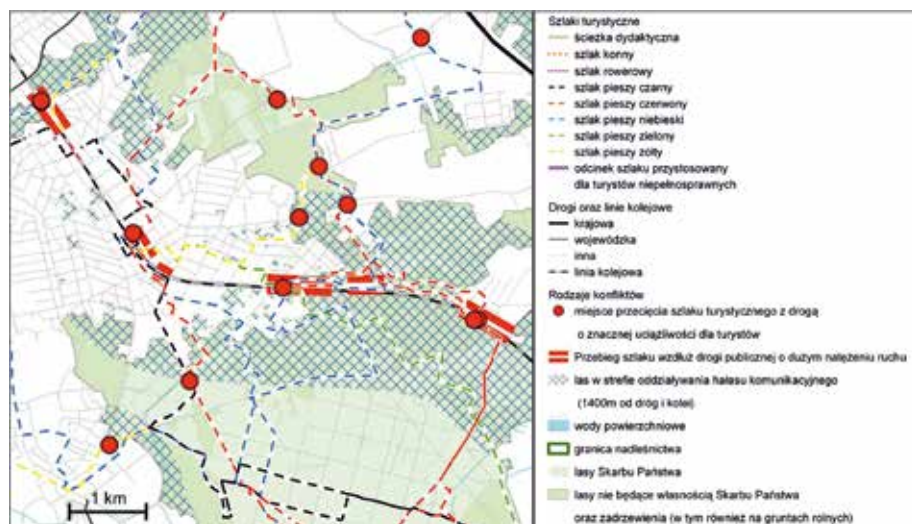
- występowania innych utrudnień jak płot zagradzający szlak, występowanie gałęzi w świetle drogi.

Hałas wynikający z przebiegu szlaków w sąsiedztwie dróg i linii kolejowych – w buforze 1400 m zgodnie z przytoczonym wskaźnikiem (White, Swearingen 2004) określono kameralnie w nawiązaniu do przebiegu dróg krajowych i wojewódzkich oraz linii kolejowych. Na podstawie danych kartograficznych pochodzących z Leśnej Mapy Numerycznej zidentyfikowano występowanie potencjalnych utrudnień dla turystów: siedlisk wilgotnych oraz zachwaszczenie pokrywy glebowej. Na podstawie zebranych danych GIS wykonano mapy tematyczne.

Wyniki

Rezultatem prac było opracowanie trzech map tematycznych dotyczących konfliktów i utrudnień. Na wszystkich mapach jako podkład przyjęto pokrywę leśną w podziale na lasy Skarbu Państwa i innej własności, co w istotny sposób wpływa na potencjalne lokalizowanie nowej infrastruktury i modyfikację istniejącej, zwłaszcza w przypadku potencjalnych zmian zagospodarowania terenu.

Mapa 1 – mapa konfliktów i zagrożeń – zawarto tu informacje o głównych konfliktach oraz zagrożenie hałasem, ponadto jako tło wskazano występowanie terenów podmokłych oraz zachwaszczenie podłoża (ryc. 2). Konflikty obejmujące przecięcie szlaku i drogi oraz przebieg szlaków wzdłuż dróg o dużym natężeniu ruchu uznano za najgroźniejsze. Konflikty te występowały we wszystkich nadleśnictwach LKP Lasy Warszawskie. W informacji na temat tego zagrożenia nie jest istotne wskazanie natężenia ruchu, które byłoby niebezpieczne, ale ważny jest sam fakt wystąpienia takiej sytuacji. Wydaje się, że unikanie sytuacji konfliktowych powinno być równie ważne przy wyznaczaniu szlaków turystycznych jak ich walory krajoznawcze.

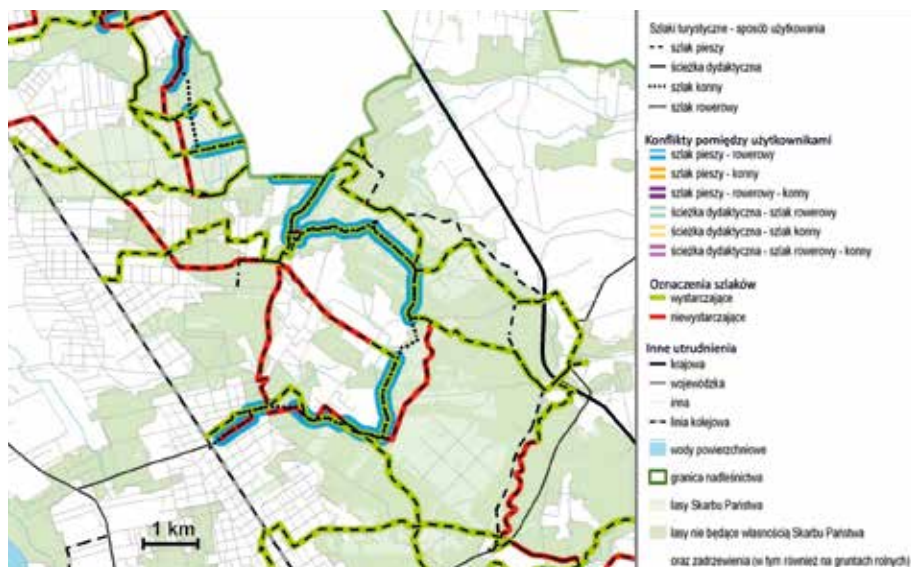
Ryc. 2. Mapa konfliktów i zagrożeń (przykład)

Fig. 2. Map of conflicts and threats (example)

Hałas uciążliwy występuje w obrębie większości kompleksów leśnych. Związane jest to z położeniem LKP Lasy Warszawskie w Warszawskim Obszarze Metropolitalnym i przebiegiem wielu tras wylotowych, stanowiących połączenia komunikacyjne w skali ogólnopolskiej oraz lokalnej z miejscowościami satelickimi.

Mapa 2 konfliktów i utrudnień wynikających z przeznaczenia szlaków i ich oznakowania – zawiera informacje dotyczące potencjalnych konfliktów pomiędzy użytkownikami oraz stanu oznakowania szlaków turystycznych (ryc. 3).

W pierwszej kolejności zwracano uwagę na ryzyko kolizyjności. Takie sytuacje interpretowano odrębnie w zależności od intensywności wykorzystania szlaku. W obrębie LKP Lasy Warszawskie współużytkowanie szlaków dotyczy niewielkich odcinków w różnych kompleksach, nie występują natomiast sytuacje najbardziej konfliktogenne takie jak występowanie ścieżek dydaktycznych i szlaków konnych czy szlaków konnych i rowerowych.

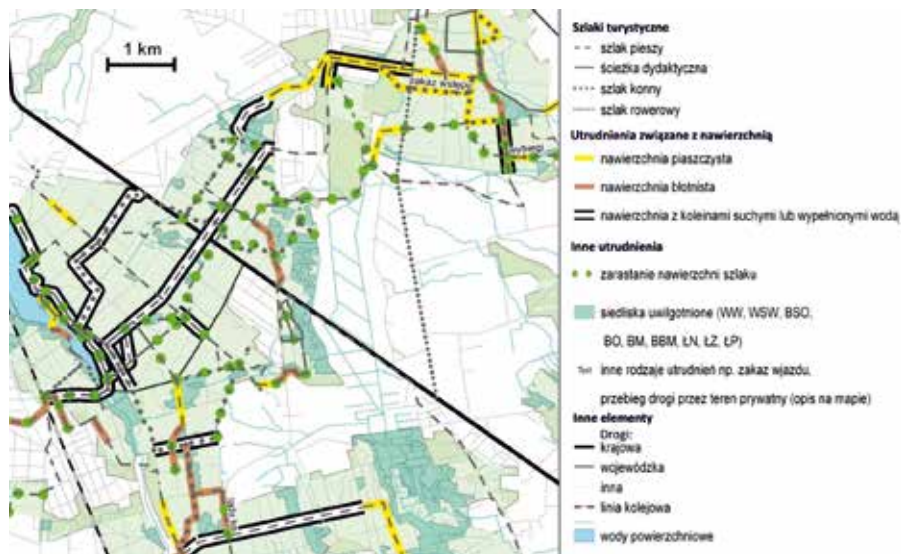

Ryc. 3. Mapa konfliktów i utrudnień wynikających z przeznaczenia szlaków i ich oznakowania (przykład)
Fig. 3. Map of conflicts and obstacles related to the trails type and trails marking (example)

Dobre znakowanie dotyczyło w badanym terenie obszarów szczególnie intensywnie wykorzystywanych rekreacyjnie. Słabe oznakowanie najczęściej związane było z długodystansowymi szlakami pieszymi oraz nieco rzadziej ze szlakami rowerowymi. Liczne problemy z oznakowaniem występowały w obszarach zabudowanych w związku z aktami wandalizmu. W ramach kompleksów leśnych, problemem był brak aktualizacji przebiegu szlaku w strefach objętych pracami leśnymi lub niejednorodny sposób znakowania (zwłaszcza szlaki konne i rowerowe).

Mapa 3 – utrudnień związanych z rodzajem nawierzchni szlaku

Utrudnienia te na obszarze LKP Lasy Warszawskie dotyczyły w większości występowania nawierzchni piaszczystych (trasy przez pagórki wydumowe), błotnistych (zwłaszcza w sąsiedztwie siedlisk uwilgotnionych), z koleinami suchymi lub wypełnionymi wodą (ryc. 4).

Ryc. 4. Mapa utrudnień związanych z rodzajem nawierzchni szlaku (przykład)
 Fig. 4. Map of obstacles related to the surface type of hiking trails (example)

Uwagi końcowe

Przeprowadzone badania pozwoliły na zidentyfikowanie problemów związanych ze szlakami i rekomendacje do dalszych działań od istotnych, takich jak korekta przebiegu szlaku lub zmiana jego kategorii (z rowerowego na pieszy), do drobnych np. poprawy oznakowania czy uzupełnienie wyposażenia.

Pierwszą grupę wskazań do poprawy funkcjonowania infrastruktury turystycznej można uznać za systemowe, związane są one bowiem z korektami infrastruktury turystycznej. Priorytet powinien być nadany działaniom mającym na celu poprawę bezpieczeństwa użytkowników szlaków (np. eliminacja przecięcia szlaków z drogami o dużym natężeniu ruchu lub informowanie o zagrożeniu). Przy eliminowaniu współużytkowania szlaków powinny być uwzględniane wyniki monitoringu ruchu turystycznego. W obszarach o niewielkim wykorzystaniu – zmiany te nie są konieczne, a w przypadku szlaków intensywnie wykorzystywanych – niezbędne. Uzupełnienie miejsc obsługi turystów – polan piknikowych i parkingów powinno nastąpić w przypadku przecięcia szlaków intensywnie wykorzystywanych oraz najbardziej popularnych wejść do lasu. Ważne jest uwzględnienie informacji na temat oferty turystycznej na obszarach położonych w sąsiedztwie kompleksów leśnych w powiązaniu z rzeczywistym wykorzystaniem szlaków turystycznych.

Drugą grupę rekomendacji stanowią wskazania o charakterze lokalnym odnoszące się do poszczególnych odcinków szlaków turystycznych. Obejmują one takie zinventaryzowane dane jak: utrudnienia w nawierzchni szlaków, ich zarastanie, niedostateczne oznakowanie jak również niedostateczna infrastruktura. Ostateczna decyzja o kierunkach zmian powinna każdorazowo wynikać z oceny lokalnej sytuacji.

Literatura

- Bell S. 2010. Design of outdoor recreation. Francis and Taylor.
- Cieszewska A. 2009. Ocena ruchu turystycznego w Kampinoskim Parku Narodowym w latach 2005-2006. W: Andrzejewska A., Lubański A. (red.). Trwałość i efektywność ochrony przyrody w Polskich Parkach Narodowych. –Izabeli. Kampinoski Park Narodowy: 99-112.
- Cieszewska A., Adamczyk J., Giedych R., Wałdykowski P., Maksymiuk G. 2011a. Koncepcja rozwoju infrastruktury turystycznej na przykładzie Leśnego Kompleksu Promocyjnego Lasu Warszawskie. http://www.mos.gov.pl/g2/big/2011_12/6caf384cf75a6f70bc468c7fc82b3b00.pdf
- Cieszewska A., Giedych R., Wałdykowski P., Adamczyk J. 2011b. Koncepcja rozwoju infrastruktury turystycznej w Leśnych Kompleksach Promocyjnych – Poradnik Metodyczny. http://www.mos.gov.pl/g2/big/2011_12/f40c445a5372c48445483252bfd78c4d.pdf
- Cieszewska A., Giedych R., Wałdykowski P., Adamczyk J. 2013. Inwentaryzacja liniowych elementów infrastruktury turystycznej na potrzeby rozwoju funkcji rekreacyjnej w lasach na przykładzie Nadleśnictwa Celestynów. Problemy Ekologii Krajobrazu tom XXXII.
- Farrell T. A., Marion J. L. 2001/2002. Trail impacts and trail impact management related to visitation at Toreaes del Paine National Park, Chile. Leisure/Loisir 26: 31-59.
- Farrell T. A., Marion J.L. 2002. The Protected Area Visitor Impact Management (PAVIM) Framework: A Simplified Process for Making Management Decisions. Journal of Sustainable Tourism 10 (1): 31-51.
- Liddle M. J. 1997. Recreation Ecology: The Ecological Impact of Outdoor Recreation and Ecotourism. Chapman & Hall, London. 639. pp.
- Marion J. L., Leung Y. F. 1999. Assessing trail conditions in protected areas: application of a problem assessment method in Great Smoky National Park, USA. Environ. Cons. 26: 270-279.
- Marion J. L. 1994. An Assessment of Trail Conditions in Great Smoky Mountains National Park. U.S. Department of Interior, National Parks Service, Southeast Region. Atlanta, Georgia.
- Moor R., 1994. Conflicts on Multiple-Use Trails: Synthesis of the Literature, US Department of Transportation.
- Newson D., Moore S.A. 2013. Natural Area Tourism: Ecology, Impacts and Management, Channel View Publications.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2012, <http://www.stat.gov.pl/>
- Törn A., Tolvanen A., Norokorpi Y., Tervo R., Siikamäki P. 2009. Comparing the impacts of hiking, skiing and horse riding on trail and vegetation in different types of forest. Journal of Environmental Management 90 (3): 1427-1434.
- White M., Swearingen M. 2004. Sound Propagation Through a Forest, a predictive model DRDC/CERL MP-04-3. US Army Corps of Engineers, Engineer Research and Development Center.

Piotr Wałdykowski¹, Agata Cieszewska¹, Renata Giedych¹, Joanna Adamczyk²

¹Katedra Architektury Krajobrazu WOBiAK, SGGW w Warszawie,

²Zakład Geomatyki i Gospodarki Przestrzennej, Wydział Leśny, SGGW w Warszawie

piotr_waldykowski@sggw.pl, agata_cieszewska@sggw.pl,

renata_giedych@sggw.pl, joanna.adamczyk@wl.sggw.pl